

**АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ МЕРЕЖЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ****ASPECTS OF RESEARCH FOR LANGUAGE PERSONALITY
IN NETWORK COMMUNICATION****Ільєнко О.Л.,***orcid.org/0000-0002-6353-9332**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов**Харківського національного університету імені О.М. Бекетова***Михайлова Т.В.,***orcid.org/0000-0001-6110-6405**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов**Харківського національного університету імені О.М. Бекетова***Шумейко Л.В.,***orcid.org/0000-0003-2410-3867**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов**Харківського національного університету імені О.М. Бекетова*

Статтю присвячено проблемам формування мовної особистості в першій третині XXI ст. за умов, коли глобалізація впливає на процеси еволюції та функціонування людських суспільств, зокрема й на розвиток мовної особистості. Мета статті – виокремити й проаналізувати чинники, які впливають на формування мовної особистості сьогодення в процесі її комунікації, зокрема мережевої.

Установлено, що однією з основних рис сьогодення є те, що в Інтернеті спілкування відбувається в писемній формі, проте за умов інтерактивної мережевої комунікації темп та якості мовлення наближені до усної розмовної форми. Виявлено, що в мережах допустимі скорочення не просто слів, а й цілих фраз і речень; можливе вживання лексичних одиниць зниженого стилю; чергування літер з картинками, символами. Загальноприйнятим є особливий лексикон, у якому значну роль відіграють запозичення з англійської мови. Мовлення в Інтернеті стає більш коротким, однак іноді більш стилістично яскравим: наявна гра слів, алюзії, інші засоби стилістичного забарвлення тексту.

Визначено, що змінюються також позамовні чинники спілкування. Спілкування через посередництво Інтернету хоча й позбавляє комунікантів впливу традиційних позамовних факторів, які сприяють успішній комунікації (усмішка, жести, мова тіла, тембр голосу), однак надають додаткові можливості позамовного вираження змісту й сенсу повідомлення: різноманітні смайлики із зазначенням емоцій, гіфки, картинки, графічні символи, загальноприйняті скорочення найпоширеніших фраз тощо. Отже, мовна особистість сьогодення повинна володіти необхідними кодами для досягнення комунікативної цілі під час спілкування з допомогою Інтернету.

Спілкування в мережах Інтернету (електронна пошта, блоги, твіти, пости, форуми, коментарі тощо) не тільки надає можливості, а й диктує свої правила комунікації, яким підпорядковуються люди різних націй і поколінь. При цьому кожен під час спілкування може виявляти себе по-різному, змінюючи форми комунікації залежно від ситуації: відкрито висловити свою думку, сховатися за анонімним профілем і наступного разу знову змінити його, бути серйозною чи глузувати з когось. З'ясовано, що такі можливості зумовлюють потребу порушення питання про свободу слова в Інтернеті та культуру мовної (мовленнєвої) поведінки.

У статті підкреслено потребу володіти інформаційною компетентністю, яка є однією з вимог до мовної особистості, яку сучасний світ ставить перед сучасною людиною поряд з такими найважливішими компетентностями, як мовна, мовленнєва, комунікативна, соціолінгвістична тощо.

Зроблено висновок про те, що мовну особистість сьогодення можна схарактеризувати як людину, що здатна користуватися універсальними, національно-специфічними, культурно-специфічними та індивідуальними мовними кодами, що здатна до відкритого спілкування, творчого й професійного пошуку й постійного вдосконалення відповідно до вимог локального та універсального суспільства, яке стрімко змінюється.

Ключові слова: мовна особистість, мовна поведінка, мережеве спілкування, мовна компетентність, соціальні мережі.

The article is devoted to the problems of formation of language personality in the first third of the XXI st century, in the time when globalization affects the processes of evolution and functioning of human societies, including the development of language personality. The purpose of the article is to identify and analyze the factors that influence the formation of the modern language personality in the process of its communication, including social networking.

It is established that one of the main features of today is that communication on the Internet takes place in writing, but in terms of interactive network communication, the pace and quality of speech are close to oral conversation. It was found that in social networks abbreviation of not only words, but also whole phrases and sentences is admissible; it is possible to

use lexical units of the substandard style; alternation of letters with pictures, symbols, graphic images. A special lexicon is common, in which borrowings from the English language play a significant role. Speech on the Internet becomes shorter, but sometimes more stylistically bright: there are wordplays, allusions and other means of stylistic colouring of the text.

It is determined that non-verbal factors of communication also change. Although communication via the Internet deprives communicators of the influence of traditional extralingual factors that contribute to successful communication (smile, gestures, body language, voice tone), but provide additional opportunities for extralinguistic expression of content and meaning of the message: various emoticons, gifs, pictures, graphic symbols, common abbreviations of the most common phrases, etc. Thus, the modern language personality should master the necessary codes to achieve a communicative goal when communicating via the Internet.

Communication on the Internet (e-mails, blogs, tweets, posts, forums, comments, etc.) not only provides opportunities, but also dictates its special rules of communication, which govern people of different nations and generations. At the same time, each individual during communication can express themselves differently, changing the forms of communication depending on the situation – openly express their opinion or hide behind an anonymous profile and later change the profile again; be serious or make fun of someone (something). It was found that such opportunities necessitate the raising of the issue of freedom of speech on the Internet and the culture of language behavior.

The article emphasizes that the need to have informational competence is one of the requirements for the language personality, which the modern world puts before the modern person, along with such important competencies as language, speech, communication, sociolinguistic, etc.

It is concluded that the linguistic personality of today can be characterized as a personality who is able to use universal, national-specific, cultural-specific and individual language codes, capable of open communication, creative and professional search and continuous development in accordance with local and universal requirements of the rapidly changing society.

Key words: language personality, language behavior, network communication, language competence, social networks.

Постановка проблеми. Нині, у першій третині двадцять першого століття, узагальнену назву «мовна особистість сьогодення» переважно застосовують під час характеристики мовної поведінки людини. Це означає виокремлення та узагальнення відомостей про те, як наші сучасники вживають мову, як будують своє мовлення, як відбувається процес комунікації, який передбачає не лише висловлення однієї людини, але й розуміння нею отриманої від інших інформації. Ключовим у цьому процесі вбачаємо здатність людини, яка оформлює повідомлення, висловитися в такий спосіб, щоб донести його до адресата чи адресатів. Наші сучасники мешкають в епоху глобалізації та стрімкого інформаційно-технологічного прогресу, тому **актуальність** статті зумовлена дослідженням впливу глобалізації на процеси еволюції та функціонування людських суспільств, зокрема й на розвиток мовної особистості. **Метою** статті є виокремити й проаналізувати ті чинники, які впливають на формування мовної особистості сьогодення в процесі її комунікації, зокрема мережевої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практично всі наявні сучасні визначення поняття «мовна особистість» підкреслюють факт саме комунікативної здатності людини – бути не лише носієм мови, а й активним створювачем нових текстів і висловлювань [2; 8]. Дослідник Г. Богін наголошував, що мовна особистість – це носій мови, здатний до мовної діяльності, індивід зі своїм комплексом психофізіологічних якостей, які дають йому змогу продукувати й сприймати мовні твори [3, с. 3].

Детальне вивчення різних рис мовної особистості стало можливим, коли лінгвістична наука в цілому стала розвиватися в парадигмі антропоцентризму, у якій саме особистість перебуває в центрі уваги дослідників.

Зрозуміло, що на те, як людина розмовляє, що вона каже і як сприймає мову інших людей, впливає багато чинників: індивідуально-біологічні й психологічні, соціально-історичні й культурні, а також глобалістичні чинники. Багатоаспектність об'єкта досліджень, а саме – людина в мові, у мовленні, пояснює множинність спроб науковців визначити, що є загальноуніверсальним, а що – індивідуально специфічним у мовленні людей [детально про поняття мовної особистості в лінгвістиці див., наприклад, 1; 5; 8; 9; 14].

Різні галузі лінгвістичного знання (когнітивна й структурна лінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, лінгвокультурологія, лінгвоперсоналогія та ін.), а також залучення інших галузей науки в цілому допомагають описувати універсальні, національно-специфічні, специфічні культурні, історичні, гендерні особливості мовної особистості з усвідомленням того, що мова є культурним, соціальним і психологічним явищем з одночасним усвідомленням того факту, що індивідуальні риси кожної особистості щоразу виявляються по-своєму.

Універсальним у понятті «мовна особистість» є належність людини до виду *homo sapiens*, тобто наявність еволюційної здатності до говоріння й комунікації. Про національно-специфічний характер мови й людини, яка нею користується, свого часу писали ще В. фон Гумбольдт та

О. О. Потебня. Культурні та історичні чинники, які в цілому можуть сформувавши поняття мовної особистості, досліджувала, наприклад, В. Маслова [10]. З активізацією гендерних студій у багатьох галузях знань активними стали й спроби описати відмінності в мовній (мовленнєвій) поведінці чоловіків і жінок [12].

Матеріалом для вивчення індивідуальних рис мовної особистості стають ідіостили письменників, поетів, науковців-філологів, а також мовні портрети політиків [7; 11]. Необхідною умовою досягнення глибини й об'єктивності цих розвідок є аналіз індивідуальних рис особистості в контексті ситуації, часу, епохи та простору. Дослідник Ю. Караулов, який детально й різноаспектно описав мовну особистість, уважав, що такою є людина, здатна створювати й сприймати тексти, які відрізняються ступенем структурно-системної складності, глибиною й точністю відображення дійсності, яка визначається цільовою спрямованістю [9].

За концепцією Г. Богіна, людина, здатна до здійснення мовленнєвої діяльності, має володіти рівнями мовної культури (граматика, лексика, фонетика мови); виконувати чотири види мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання та письмо); володіти прагматикою висловлювань; породжувати та сприймати експресивні засоби мови тощо [3].

Виклад основного матеріалу. У наш час загальним контекстом мовної реалізації особистості стає глобалізація. Це явище визначає процеси розвитку й функціонування людських суспільств, зокрема й розвитку людини в мові, мовної особистості. Глобалізація – це процес, за якого бізнес, інформація, знання поширюються в усьому світі з великою швидкістю. Процеси глобалізації означають, зокрема, і поширення взаємодії між представниками різних культур задля економічного розвитку. У багатьох сферах виникають інтеграційні процеси за умови прагнення зберегти незалежність і своєрідність кожної нації та її мови. Поширенню й прискоренню глобалізаційних процесів сприяє й стрімкий розвиток інформаційних технологій, Інтернету. Усе більше людей залучаються до Інтернету і відповідно – до його безмежних інформаційних ресурсів, до обміну думками, ідеями та знаннями. За підрахунками науковців, більша частина світу нині користується Інтернетом [15].

Саме Інтернет є тією відмінною рисою сьогодення, що сформував нову лінгвістичну реальність і мовне середовище. Фахівці різних галузей досліджують мовне середовище Інтернету, яке не

лише охоплює все більшу кількість його користувачів, а й швидко змінюється, пропонуючи нові форми й коди спілкування та обміну інформацією [19]. Лінгвісти фіксують появу нової форми мовної взаємодії – писемне розмовне мовлення. На сайті кафедри мовно-літературної освіти Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка зазначено, що в Інтернеті «спілкування відбувається в писемній формі, проте в умовах інтерактивної мережевої комунікації темп мовлення наближений до форми усної» [12]. Уважаємо за потрібне визнати таку форму спілкування однією з основних рис сьогодення. «Писемне розмовне мовлення» означає, що хоча спілкування й відбувається в писемному вигляді, його стиль здебільшого розмовний. У мережах допустимі скорочення не просто слів, а й цілих фраз та речень. Наприклад: I GOT UR MSG. THX. TXT ME BAC (*I got your message. Thank you. Text me back*) – *Я отримав твоє повідомлення. Дякую. Напиши мені відповідь.* Можливе вживання лексичних одиниць зниженого стилю; чергування літер з картинками, символами, графічними зображеннями. Наприклад, створення букво-цифрових конструкцій: SU (*See you*) – *побачимося*; 2 MORO (*tomorrow*) – *завтра*; GR8 (*great*) – *чудово*; Y? (*Why?*) – *чому?* MU (*miss you*) – *сумую за тобою*.

Загальноприйнятим є особливий лексикон, у якому значну роль відіграють запозичення з англійської мови. Для текстів повідомлень, які насичені аббревіатурами, з'явилися навіть окремі назви: *alphabet soup* *alphabet spaghetti* – *суп чи спагеті з аббревіатур*.

Мовлення в Інтернеті стає більш коротким, однак іноді більш стилістично яскравим: наявна гра слів, алюзії, інші засоби стилістичного забарвлення тексту. Наприклад, аббревіатури запозичення з англійської мови: TGIF (*thanks God it is Friday*) – *Дякувати Богу, сьогодні п'ятниця*. Яскравою є гра слів у повідомленні Тома Вейтса (Tom Waits): «*Champagne for my real friends and real pain for my sham friends*» – *«Шампанське для моїх справжніх друзів і справжній біль для моїх фіктивних друзів»*.

Ще однією характерною рисою є, на нашу думку, змінення позамовних чинників спілкування. Спілкування через посередництво Інтернету хоча й позбавляє комунікантів впливу традиційних позамовних факторів, які сприяють успішній комунікації (усмішка, жести, мова тіла, тембр голосу), однак надають свої додаткові можливості позамовного вираження змісту й сенсу посилання. Маємо на увазі різноманітні смайлики

із зазначенням емоцій, гіфки, картинки, графічні символи, загальноприйняті скорочення найпоширеніших фраз тощо. Мовна особистість сьогодення, яка застосовує такі символи, володіє необхідними кодами для досягнення комунікативної цілі під час спілкування з допомогою Інтернету.

Види мережевого спілкування (електронна пошта, блоги, твіти, пости, форуми, коментарі та інші жанри сучасної комунікативної взаємодії між людьми) надають різноманітні матеріали для наукових розвідок багатьох аспектів вияву мовної особистості, які набувають здебільшого універсального характеру й стають притаманними представникам різних культур і навіть різних поколінь. Спілкування в Інтернеті не тільки надає можливості, а й диктує свої правила комунікації, яким підпорядковуються люди різних націй і поколінь. При цьому кожна особа під час спілкування може виявляти себе по-різному, набуваючи різних форм та змінюючи їх залежно від ситуації – відкрито висловити свою думку, сховатися за анонімним профілем і наступного разу знову змінити його, бути серйозною чи глузувати з когось (чогось). Такі можливості зумовлюють порушення питання про свободу слова в Інтернеті та культуру мовної (мовленнєвої) поведінки. Хоча мережеві тексти здебільшого оформлені розмовним стилем, усе ж такі сприймання текстів потребує насамперед їх грамотного написання, а це одна з вимог для мовної особистості сьогодення – оволодіння всіма видами мовної грамотності.

Гіпертекстуальність, що підкреслює універсальний характер мережевого спілкування, називають рисою, на основі якої формується структура мережевого тексту: основний текст – відповідь на початковий запит – численні тексти, пов'язані з основним. Слід нагадати, що гіпертекст Інтернету – це засіб, за яким веб-сторінки інформаційно пов'язані з допомогою гіперпосилань. Наприклад, є певна інформація, якою цікавиться користувач і яка доповнюється додатковими посиланнями на іншу споріднену чи асоціативно споріднену інформацію, що може розширюватися майже безкінечно. Великий обсяг і майже миттєвий перехід від одного блоку інформації до іншого формують новий вид її сприйняття людиною. Отже, мовна особистість сьогодення – це людина, здатна швидко реагувати на подану інформацію й коротко відповідати на неї. До речі, скорочення фраз, уживання простих, непоширених речень, слів і навіть просто смайликів як зворотної відповіді під час мережевого спілкування – також одна з рис мовної особистості сьогодення.

Варто підкреслити ще раз, що здатність людини користуватися інформацією з Інтернету і створювати власні тексти у своєму спілкуванні, що здійснюється з допомогою месенджерів, характеризують мовну особистість сьогодення. Людину в часи інформаційних технологій стали називати *digital man* – цифрова людина [4], або «віртуальна мовна особистість» [6]. Необхідність володіти інформаційною компетентністю – одна з вимог, яку сучасний світ ставить перед сучасним фахівцем поряд з такими найважливішими компетентностями, як мовна, мовленнєва, комунікативна, соціолінгвістична тощо [18].

Описуючи мовну особистість сьогодення, слід наголосити, що традиційні форми міжособистісного спілкування (побутове, дружнє) залишаються актуальними, як і раніше, і характеризують кожну людину залежно від її індивідуальних особливостей та оточення, хоча урбаністичне оточення, прискорений перебіг часу й пандемія початку двадцятих років ХХІ століття дещо змінили форму, структуру й тематику спілкування.

Розроблення проблеми визначення мовної особистості сьогодення має не лише теоретичне, а й практичне значення – для подальшого порозуміння між людьми, для втілення педагогічних цілей формування особистості, яка володіє необхідними нині мовними компетентностями та здатна до постійного творчого розвитку [19].

Висновки. Функціонування соціальних мереж значною мірою змінило спілкування між людьми, оскільки з'явилися його нові форми (спілкування через Інтернет, відкрите та анонімне спілкування); жанри (блоги, пости, твіти, коментарі тощо); прискорився темп спілкування, коли окремі зображення та символи замінюють цілі фрази та речення; змінився стиль спілкування – розмовний стиль уживають у писемній формі; іншими стали позамовні чинники спілкування, які зумовлюють додаткові можливості вираження змісту повідомлення. Загалом, мовну особистість сьогодення можна схарактеризувати як людину, що здатна користуватися універсальними, національно-специфічними, культурно-специфічними та індивідуальними мовними кодами, а також здатна до відкритого спілкування, творчого й професійного пошуку та постійного вдосконалення відповідно до вимог локального й універсального суспільства, що стрімко змінюється. Така глибина й усеосяжність завдань, які стоять перед людиною першої третини двадцять першого століття, методи та вияви їх досягнення завжди надаватимуть матеріал для наукових розвідок, які стануть перспективою подальших досліджень щодо мовної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Азарова Л. Понятие языковой личности в лингвистике. *Annles Universitatis Mariae Curie-Sklodowska. Lublun-Polonia*, 2017, № 1. Vol. XXXV. С. 170–181.
2. Бацевич Ф. Основы коммуникативной лингвистики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Богин Г. И. Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текстов. Автореф. дис. доктора филол. наук. 10.02.19. Ленинград, 1984. 354 с.
4. Данильян О. Г., Дзьобань А. П. Человек в информационном обществе: проблема моральной идентификации. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія», 2019. Вип. 1(40). С. 8–20.
5. Застровська С. О., Застровський О. А. Загальне поняття мовної особистості. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2011. № 6 (ч. 1). С. 159–163.
6. Ігнатова О. В., Санченко Є. М. Поняття «мовна особистість» у віртуальному комунікативному середовищі. URL: http://www.rusnauka.com/26_NII_2011/Philologia/3_92294.doc.htm (дата звернення 12.02.2022)
7. Ільєнко О. Л., Шумейко Л. В. Характеристика мовної особистості президента США Дональда Трампа. *Вісник Маріупольського держ. університету*. Сер. Філологія, 2020. Вип. 23. С. 170–178.
8. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена. 2009. 390 с.
9. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва: URSR, 2019. 264 с.
10. Маслова В. А. Лингвокультурология : монография. Москва: Академия, 2001. – 208 с.
11. Мацько Л. І. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, Сер. «Філологічна». 2014. Вип. 5. С. 8–15.
12. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення URL: <https://mova.ipo.kubg.edu.ua/vplyv-na-rozvytok-movnoji-osobystosti-inf-doby> (дата звернення 11.02.2022)
13. Прима А. Языковая личность с позиции гендерологии. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/yazykovaya-lichnost-avtora-s-pozitsii-genderologii> (дата звернення 11.02.2022)
14. Салимова Л. М. Теория языковой личности: современное состояние и перспективы исследования. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-yazykovoy-lichnosti-sovremennoe-sostoyanie-i-perspektivy-issledovaniya> (дата звернення 11.02.2022)
15. Список стран по числу пользователей Интернета https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_стран_по_числу_пользователей_Интернета
16. Языковая личность: текст, словарь, образ мира. М., 2006. С. 515.
17. Common European Framework of References for languages. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/level-descriptions> (дата звернення 12.02.2022)
18. Erton Ismail. Types of Competence in Linguistics: A review of processes and their implication in human perception and action. URL: https://www.researchgate.net/publication/320803359_Types_of_Competence_in_Linguistics_A_Review_of_Processes_and_Their_Implications_in_Human_Perception_and_Action (дата звернення 12.02.2022)
19. Matthews L. C., Thakkar B. The impact of Globalization on cross-cultural communication. *Globalization*. 2012. 354 с. <https://www.intechopen.com/books/2922>